

הבמים גדולים חייבים לספר זינחת מלרים וכל המלרין דצברים שרעו ושהיו הכי זה משוכה עכ"ל, מוכה מדבריו שחייב לספר בנסים ונפלאות צפרעות ולא די בהזכרה בעלמא כמו בשאר הלילות א).

3) ובשו"ע א"ח (סי' תפ"א ס"ב) וז"ל: חייב אדם לעסוק בהלכות פסח וזינחת מלרים ולספר בנסים ונפלאות שעשה הקצ"ה לצבותינו עד שתחטפנו שינה עכ"ל, ופשוט דהא דנקט עד שתחטפנו שינה, היינו דכיון שאנו השינה פטור דאין לך אונס גדול מזה כדמלנו בדברי חז"ל על אונס שינה אין לך אונס גדול מזה, אבל עיקר חייבו הוא לספר כל הלילה, ומטעם זה אסרו לשהות יין אחר ארבע כוסות שלא ישכר וישן ויצטל מן מלות סיפור, והוא הדין כל דבר אשר גורם לו אונס שינה אין לעשות שלא יגרום לצטל אותו ממלות סיפור שחייב כל הלילה. וראייה לזה שמקור דברי המחבר בשו"ע הוצא בעור, וכן ברא"ש (פי' ע"פ סוף סימן ל"ג) אחר ששקיל וערי אי אסור לשהות יין אחר ארבע כוסות סיים וז"ל: ומנהג פשוט שלא לשהות יין, ופירש הר"מ ז"ל טעם למנהג לפי שחייב אדם לעסוק "כל הלילה" בהלכות פסח וזינחת מלרים לספר בנסים ונפלאות שעשה לנו הקצ"ה לצבותינו עד שתחטפנו שינה, ואם ישנה ישכר עכ"ל, מפורש בדבריו להדיא שהחייב הוא "כל הלילה". והביא שם ראייה וז"ל: והכי אמרינן בתוספתא (פ"י) חייב אדם לעסוק בהלכות פסח וזינחת מלרים כל הלילה. וזה ששנינו מעשה צרבי אליעזר ור' יהושע שהיו מסובין צני צרק והיו מספרים זינחת מלרים כל הלילה עכ"ל. הכי מפורש במוצא מקור הלכה זו שהחייב הוא כל הלילה, ומוכח שער שתחטפנו שינה הוא רק שמשום אונס שינה לא יוכל לספר עוד, לפ"ז אי אסור משנתו ועודנו לילה אסור לשהות משקה המשכר [וזו דלא כחק יעקב סימן תפ"א סק"א] וחייב לספר עוד כל הלילה.

והנהגה הגם שחייב הסיפור הוא רק בעוד שמה ומרור מונחים לפניך, היינו שכל זמן שיוצא צמות מלה חייב לספר, דהא אין לומר שכיון שאכל מלה ומרור אז אין אח"כ מלה, דאין סדר שמי שאכל מיד בתחלת הלילה מלה ומרור שיהא כבר פטור ממלות סיפור ואין יכול לקיימו עוד, ועוד דהא בשו"ע הוצא הלכה זו אחר שמיצא וגמר כל הלכות הסדר בהלכותיו ונקט אח"כ חייב אדם לספר זינחת מלרים עד שתחטפנו שינה, מוכח שגם אח"כ חייבו, והוא פשוט ואין

של צרכה המזון, כיון שיש פלוגתא אם יולאים לאחר חלות ה), לכן לריכים להזהר מאוד בזה לגמור כל הסדר קודם חלות, יאחר גמר הסדר יספר בנסים ונפלאות עד שתחטפנו שינה כדליתא בשו"ע (סי' תפ"א ס"ב).

סימן ער

מי ששתה כוס ד' קודם הלל מחמת צמאון האם צריך לחזור ולברך על כוס חמישי

נסתפקתי צמי ששתה כוס רביעי קודם שאמר הלל מפני אונס נמאון וכדומה האם כשאומר הלל בגדול על כוס חמישי יברך עליו אח"כ צפה"ג. ונראה דלפי מה שהביא המג"א (סי' תע"ד סק"א) דעיקר טעמה שלכן מצרכין על כל כוס מפני שכל כוס מלה צפני עלמו הוא, וכן לפי מש"כ בספר המנהיג ה"ל פסח (סי' ס"א) הטעם כי צלי צרכה נראה רק כשהיה בעלמא ולא מיוכר מלות ד', כוסות, אח"כ יברך ג"כ על כוס חמישי. וצפרע לטעם הראשונים צ"פ (ק"ט ע"ב) דלרין לברך דליתו יכול לומר הלל ולשהות צנה אחת והוי הפסק, לטעם זה ודאי לרין לברך עוד פעם, וצרכה שאינה לריכה לא הוה, כיון דמה ששתה מקודם היה מחמת צמאון וכדומה.

סימן רעא

בענין חיוב סיפור יציאת מצרים בליל פסח כל הלילה

א) בענין מלות סיפור יציאת מלרים צליל ט"ז צניסן, יש לעיין מאי אולמ"י דמלות לילה זו מכל הלילות, הלא מחייבים מן התורה להזכיר יציאת מלרים צכל הלילות כדתנן בצרכות (י"ב ע"ב) מצרכין יציאת מלרים צלילות וילפינן לה מקרא. ולרין לומר דצליל ט"ז חייב לספר כל המעשה של יציאת מלרים צפרעות ובשאר לילות די בהזכרה בעלמא כדכתיב (דברים ט"ז) למען "הזכור". וזה לשון הרמב"ם בהלכות חמץ ומלה (פ"י ה"א) מלות עשה של תורה לספר "בנסים ונפלאות" שנעשו לצבותינו צמלרים צליל ט"ז צניסן שנאמר זכור את היום הזה וגו', ומנין שצליל ט"ז ח"ל והגדה לצנך ציום ההוא לאמר צעצור זה צעשה שיש מלה ומרור מונחים לפניך וגו', אפילו

ע ק ב י ס ו פ ר

תירוצא דהא מה"ת כי אמר ה' הוציאנו ממצרים, יצא. וכוה העיר ג"כ המג"ח (מצוה כ"א), ובאמת כן מבואר גם באבודרהם (סדר הגדה) שהביא מהר"ף דהא דלא תקנו ברכה על מצות סיפור יצי"מ, דבמה שאמר בקידוש זכר ליצי"מ יצא, ובשם הרשב"א הביא כיון דאין לה קצבה ידועה ואפי' בדיבור בעלמא יצא, אולם ראה בפתיחה להגש"פ (הג"ל) מש"כ ע"ז, וע"ע בגבורות ה' (סו"פ ס"ב) מה שהעיר ע"ד הרשב"א הג"ל.

הנהגין כל שיוכל לפטור בברכתו שאר אוכלין ומשקין אין לו לכין בתחלה שלא לפטור שאר אוכלין ומשקין.

ה) בדג"מ שעל גליון השו"ע לא מצאתי כן אלא לענין ברכת מצה, אולם כן כתבו שאר פוסקים כדוהבא בהערה הקודמת.

א) וכן ת"י בהגש"פ "מעשה נסים" (להחוד"ד) בד"ה אמר ראב"ע, ובמהר"ם שיק על תרי"ג מצות (מצוה כ"א). אולם הפמ"ג בפתיחה לה' ק"ש (אות ד') לא ניהא ליה בהאי

להחריך בדבר הזה, דהא משום זה אסרו לשחות יין אחר ד' כוסות וגמר הסדר שלא ישכר ויתבטל ממנו.

והנה הרא"ש והטור נקטו כל הלילה, ואחריה הרא"ש לשיטתו (שם סי' ל"ח) דכתב, כיון דיש סתמא כר' עקיבא דפסח נאכל כל הלילה, וממילא מלא דאיתקוש לפסח נאכלת כל הלילה, הגם שיש תרי סתמות כר' אלעזר בן עזריה, מכל מקום מה לי חד סתמא ומה לי תרי סתמא, הדריגין לכלל הלכה כר' עקיבא מחזירו ונאכלים פסח ומלא עד עמוד השחר ע"י"ש, וכן פסק הרמב"ם בהלכות קרבן פסח (פ"ח הט"ו), ממילא חייב סיפור כל הלילה הוא, וזה מיקרי מלא ומרור מונחים לפניך היינו כל הלילה, הגם שהמחבר צו"ע השמיט "כל הלילה", מסתמא כיון שכל המקומות שיטתו כרמב"ם ה"ה הבא, וצ"ל כוונתו גם כן כל הלילה שלרמב"ם מלא ומרור מונחים כל הלילה מקרי, אם כן חייב לספר כל הלילה, ובפרט שמואל לשונו של דבר זה שחייב לספר הוא מהטור והרא"ש, וצ"ל מה שהשמיט כל הלילה לא דק (ואולי שלחכה היה מסופק אם כר"ע או כראצ"ע לכן השמיט "כל הלילה" ולא החליט), והעיקר כיון דנקט סתמא עד שתחטפו שניה ממילא משמע שכל הלילה חייב, ואין כל כך הכרח בדבריו.

ג) והנה צו"ע או"ח (סימן תע"ז ס"ח) פסק ויזכר לאכול האפיקומן קודם חלות, והוא מהטור, ורמ"א מחמיר שגם ההלל יקרא קודם חלות, וצמחרי"ל איתא שגם חרצו כוסות ישתה כולם קודם חלות ואם שתה אחר חלות לא יא, ו"ל דהמחבר כוונתו דרק לכתחלה יחמיר כשיטות התוספות בפסחים (ק"כ ע"ב) ד"ה אמר רבא, שסוצרים שלחכה כראצ"ע דפסח אינו נאכל רק עד חלות וכן מלא דאיתקוש לפסח כמבואר שם להדיא, אמר רבא וכו' וכתוספות הג"ל. והנה יש לומר דהמחבר מסופק להלכה כמאן אי כהתוספות אי כהרמב"ם, לכן צאכילת אפיקומן מחמיר לאכול קודם חלות כהתוספות, וצחייב סיפור י"מ מחמיר כהרמב"ם, ונקט סתם עד שתחטפו שניה דמשמע כל הלילה. אבל יען דלא כתב המחבר לריך לאכול מלא קודם חלות, רק "יהא זכיר" ב, משמע דלאו משום שמסופק כמאן הלכה, רק דעיקר ההלכה הוא כהרמב"ם דפסק כר"ע דפסח ומלא נאכל כל הלילה, רק יזכר להחמיר כשיטת התוספות לכתחלה, ואין לומר דלענין אפיקומן שהוא רק דרבנן והוא ספק פלוגתא דרבנותא הלכתא כמאן וספק דרבנן לקולא, לכן נקט רק לשון יהא זכיר

דמשמע לכתחלה, אבל לענין מלא דאורייתא לריך מלא עיקר הדין להחמיר לאכול קודם חלות, דאם כן הוה ליה לרבינו המחבר לשמעיין לריך לאכול כזית דעיקר חיובו מדאורייתא קודם חלות ג, [והמחבר לא סבר כהרש"ש שם (ק"י ע"ב) ד"ה אין מפטירין, דעיקר חיוב כזית מלא מן התורה שאנו אוכלים הוא ניהו אכילה אפיקומן, יען שנקט בלשונו אוכלים כזית מלא מן מלא השמורה "וכר לפסח הנאכל על השוצע" מוכח שסבר שמן התורה כבר ילא בכזית הראשון רק משום זכר לחוד אוכלים אפיקומן], וממילא כיון שזכר צאפיקומן לאכול קודם חלות ממילא היה נזכר בכזית מלא שקודם לו, והנה דברי המחבר הלל מבוארים צ"י שמצא בשם הרא"ש, הגם שנראה שההלכה כר"ע שנאכל עד עלות השחר, מ"מ גם ר' עקיבא מודה לריך לאכול קודם חלות משום כדי להרחיק מן העבירה, כמו שהחמירו חז"ל בצרכות (פ"א מ"א) גבי קריאת שמע שהיה גם כן מלות עשה. ומיהו לדינא כיון שהתוספות פסקו שההלכה כראצ"ע וכן הוא בר"ן וכן נראה מהרא"ש שאינו מחליט לגמרי שהלכה כר"ע, וכן צמח"ג ובמרדכי מחמירין, ולכל הפחות מדרבנן ודאי לריך לאכול קודם חלות, גם לר"ע וכן הוא מבואר גם כן ברמב"ם (שם), פשיטא שצריכים להחמיר לאכול קודם חלות, אבל לא לבוא מזה להקל במצוה דאורייתא שלא לספר צליחת מצרים כל הלילה.

ועוד דאפילו ראצ"ע דסבר עד חלות הרי הוא הוא צעל המעשה שהוצא בהגדה שהיה מספר צליחת מצרים כל אותו הלילה, ואולי יש לומר שצבעה שאלה ומרור "מונחים" לפניך לאו דווקא עד חלות, אלא צא למועדי קודם שאלה ומרור מונחים לפניו והיינו קודם הלילה דעדיין אינו חייב, אבל מלכותה כל הלילה ד.

היוצא לנו מכל זה שחייב מן התורה לספר כל הלילה, ואם אנסו שניה פעור משום אונס שניה ואם ניעור משנתו לריך עוד לספר כל הלילה, ואסור לעשות דבר [שע"ז] תחטפו שניה] או לאכול אכילה גסה ולשתות שאסור בל"ה כדי שיאכל אפיקומן לתיאבון כמבואר להדיא צו"ע או"ח (סימן תע"ז סעיף א') בהג"ה וז"ל: ולא יאכל ולא ישתה הרבה יותר מדאי שלא יאכל האפיקומן על אכילה גסה או ישכר וישן מיד, וצמח"א שם (ס"ק ב') כתב דאכילה גסה היינו שאינו מתאוה לאכול, ועיין שם. וה"ה שלא יבוא לו מזה אונס שניה לעכבו ממנות סיפור כל הלילה. (ואל יטען לשון

ע ק ב י

ד) מרן הח"ס בקידושין ל"ח ע"ב ד"ה מעשה, ובספר עמק יהושע להגאון רבי יהושע איזיק מקוטבא (ח"ב דרוש י"א) כתבו ג"כ כדברי רבינו ז"ל אלו, והביאו סיוע מעובדא זו דר' אלעזר בן עזריה, אולם בשו"ת משכנות יעקב חאו"ח (סי' קנ"א) כתב דלראב"ע דאינו נאכל אלא עד חצות גם מצות סיפור יצי"מ אינו אלא עד חצות [וצ"ב דברי הקרית ספר בה' חו"מ (פ"ז) וז"ל: ואפי' חכמים גדולים צריכין לעסוק בה' פסח עד חצות עכ"ל, וראה במקראי קודש על פסח (ח"ב סי' מ"ג)].

ב) והיינו באפיקומן (שבא זכר לפסח) הזכיר בשו"ע דיהא זכיר לאכול קודם חצות, [ולגבי מצות אכילת מצה לא הזכיר בשו"ע כלל דחייב לאכול קודם חצות] וראה בהמשך דברי רבינו.

ג) וראה מש"כ בזה אאמו"ר הגנ"י בחוברת "האהל" (חו' ס"א-ס"ב) במדור שער ההלכה והפלול (סי' ב') בתשובתו לידי"ג הרבני המו"מ בתו"ש מו"ה דוד צבי גוימן ג"י אב"י בק"ק ויעין יצ"ו.

סימן רעג

בענין אמירת הלל בביהכ"ס בליל פסח

בתוס' זרכות (י"ד ע"א) ד"ה ימים, מביא מהירושלמי פסחים (פ"ו ה"א), דאם שמע הלל צבהכ"ס כליל הפסח יאל ואין לריך לקרות שז צשעת הסדר, וקאמרי דכן משמע צחוספתא (שם פ"ו ה"ה), דתני התם צני העיר שאין צקיאין לקרות הכלל נכנסין לצב"כ וקורין חזי הלל והולכין לצתיסה ואוכלין סעודתם ואח"כ חוזרין לצבהכ"ס וגומרין הכלל, ואם קשה להם, או אי אפשר קורין מיד כל הכלל צבהכ"ס. וזה ג"כ כוונת הירושלמי שאם שמע הלל צבהכ"ס יאל, ואין לריך לחזור ולאומרו על הסדר. (ולכן זרכת אשר גאלנו לא מקרי זרכה סמוכה לצרכה, כיון דפעמים אינו קורא הלל צשעת הסדר). ומשמע מתוספתא זו, ומהירושלמי מפורש צאר היעז מדנקטו לשון דיעזד, דלכתחלה יקרא אותה על הסדר, רק דיעזד יאל ואין לריך לחזור ולאמרה על הסדר, ומוכח דעיקר המלה היא לאומרה על הסדר, ולא יקרא צבהכ"ס.

והא דאמרינן צפסחים (ק"ה ע"ב) שתאן שלא על הסדר לא יאל ידי ארבע כוסות, ופי' צמג"א (סי' תע"ב סק"ג) דהיינו שריך לומר ההגדה (וה"ה הלל שהוא על כוס רביעי), ומוכח דצעי דווקא על הסדר, מ"מ י"ל דזהו דווקא משום חיוז ד' כוסות לריך לומר שזה על כל כוס וכוס, אבל מלות הלל מאל השיר הזה יהיה לכם כליל התקדש חג [כפסחים ל"ה ע"ב], חיוז זה יואל דיעזד גם כשקרא צבהכ"ס, רק לכתחלה יקרא את הכלל כחוקו על הכוס משום מלות ארבע כוסות, וצאי אפשר שרי, ומיקרי ג"כ על הסדר שמקדש על אחד, ועל אחד אומר הגדה ועל אחד אומר צהמ"ז. ועוד י"ל דהא דקאמר התם לא יאל ידי חובתו היינו דלא יאל ידי חובת מלה כחוקה, כדאמרינן נמי התם ידי יין יאל, ידי חירות לא יאל.

ולפי זה שפיר ונכון הוא מנהג אשכנז שאין אומרים הלל צבהכ"ס דעיקר היא על הכוס כיון שצקיאין לקרות. והא דאיתא צמסכת סופרים (פ"כ הל' ט') ומוצא צטור (סי' תע"ג) דצגולה גומרין הכלל כ"א יום וצ' לילות, היינו הלל על הסדר כלילה. ומנהג ספרד המוצא צטור (שם) לשצה לקרותו צצית הכנסת, יש ליישב ג"כ לפי התוס' דלכן אין מצרכין על הלל לפי שחולקין אותו לשתיים, אבל בלא זה מצרכין,

רמ"א שנקט "מיד" משמע הא אם ישן אחר כלות הסדר אין להקפיד, דלא דק עתה צזה רק עסוק צסדר אכילת אפיקומן). ועוד לריך להחמיר שיאכל צזית מאל דאורייתא דווקא קודם חלות וגם צאפיקומן יהא זהיר לאכלו קודם חלות [ועיין דגול מרצב סיומן תע"ז שאם עושה הסדר אחר חלות לא יצרך שום זרכה משום ספק זרכה דדילמא ההלכה כהתוספות], וצכל אופן מלה עושה לכל הדיעות לספר כל הלילה אפילו אם מלה נאכלת רק עד חלות דווקא, וראיה מרצב"ע גופא שהיה מספר כל הלילה, וצפרע שיש לומר שתיצות מונחים לפניך לאו דווקא אלא שלא יספר קודם הלילה כמשכ"ל אבל מלותה כל הלילה.

סימן ערב

בדברי מרן הח"ס שנתקטנו הביצים

יש להביא ראיה למא שמסיק החת"ס ז"ל צתשובותיו חאו"ח (סי' קכ"ז) להלכה למעשה שהציצים עתה נתקטנו ממה שהיו צימים הראשונים, ממה שפסק הרמב"ם צה' תמידין ומוספין (פ"ה ה"ט) שכל אורך החלה מהלחם הפנים היה עשרה עפחים, ורחבו היה חמשה עפחים, ורומה (היינו הקרנות או הדפנות) שצע אצבעות, וכל חלה היתה משני עשרונים. וידוע שעפ"ז היה עוצי החלה דק מאוד, עיין צכ"מ (שם) ד"ה אורך כל החלה א. ולפי"ז היה קשה מאוד ליזכר שלא תפרס החלה. והנה הרמב"ם (שם הע"ז) פסק וז"ל: אם עד שלא הסיר הלחם מעל השלחן נפרסה הלחם פסול ואינו מקטיר עליו את הצזיכין, ואם אחר שהסיר הלחם נפרסה הלחם פסול ומקטיר עליו את הצזיכין עכ"ל, וכונתו שגם אם נפרס רק לחם אחד ג"כ פסול, דהא לא קאמר שנפרסו הלחמים, וכן הוא מפורש צגמי מנחות (ט' ע"ב) דאם נפרס אחת מלחמה כוון פסולות. אך כל זה לפי חשבון שלנו שעוצי הלחם היה דק מאוד, אבל אם נאמר שהציצים היו אז צכפליים א"כ נוכל לומר שעוצי הלחם היה עז יותר, והיו הכהנים זריזים ליזכר שלא יפרס, כי צמה שאפשר ליזכר היו הכהנים זריזים, ומה שהוא צגדר שלא יכולים ליזכר גם הכהנים לא היו יכולים ליזכר, ולא נשנה צמתניי אצות (פ"ה מ"ה) צעשרה ניסים שנעשה צצית המקדש, דאחד מהם היה שלא נפרס הלחם הפנים ב).

ע ק ב י ס ו פ ר

(ב) יש להוסיף ע"ד רבינו, דהא במשנה שם מנה דאחד מעשרה נסים היה שלא נמצא פסול בלחם הפנים, ולא קתני ג"כ נס הג"ל שלא נפרס הלחם. וע"ע יומא (כ"א ע"א) ומנחות (צ"ז ע"ב) שהובא שם נס נוסף שהיה בלחם הפנים דהיה סילוקו כסידורו. ואולי י"ל דנס זה בכלל בנס שלא נמצא פסול בלחם הפנים, וראה עוד מש"כ רבינו לקמן (סי' רע"ד).

(א) שהביא מהרלב"ג פ' תרומה דעובי חלה היה פחות מאצבע. [ולא כדמשמע מהרמב"ם שהי' שבע אצבעות]. ועיין בפנים יפות פ' אמור (כ"ד ט') שהביא דחכם אחד עורר ע"ד הרמב"ם ממה דאיתא בפסחים (ל"ז ע"א) וביצה (כ"ב ע"ב) דעובי לחם הפנים היה טפח יעוי"ש מה שתי'. וכן תמה ג"כ במג"ח (מצוה צ"ז) ד"ה ועתה. וע"ע בפתיחה לסדר קדשים בחומר בקודש (פ"ב סי' מ"ט, נ"א).